

UOT 811.111:37

S.R.İmanova

*Azərbaycan Dillər Universiteti
sevda.imanova1@gmail.com*

ALİ MƏKTƏBLƏRDƏ İNGİLİS DİLİNİN TƏDRİSİNDƏ MƏDƏNİYYƏTLƏRARASI SƏRİŞTƏNİN FORMALAŞDIRILMASI ZAMANI İSTİFADƏ OLUNAN MÜASİR TƏLİM METODLARI

Açar sözlər: mədəniyyətlərarası səriştə, ali məktəb, ingilis dilinin tədrisi, rollu oyunlar, problemlı situasıyalar

Məqalədə ali məktəblərdə ingilis dilinin tədrisi prosesində mədəniyyətlərarası səriştənin formalaşması üçün Avropa ölkələrində geniş istifadə olunan müasir interaktiv texnologiyalardan bəhs olunur. Bu metodlar real həyatda baş verən problemlı situasıyaların yaradılmasına imkan verir. Tələbələrin hamısının müxtəlif mübadilə proqramlarında iştirak edə bilmədiyini nəzərə alsaq, bu yanaşmalar nəzəri biliklərin tətbiq olunmasında və təcrübənin əldə edilməsində çox qiymətli və əvəzolunmazdır. Təsvir olunan metodlar Azərbaycanın ali təhsil müəssisələrində xarici dillərin tədrisində uğurla tətbiq oluna bilər.

C.P.Иманова

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ, ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ В ПРЕПОДАВАНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Ключевые слова: межкультурная компетенция, высшая школа, преподавание английского языка, ролевые игры, проблемные ситуации

В статье описываются современные интерактивные технологии, которые широко употребляются в Европе для формирования межкультурной компетенции в высших учебных заведениях в процессе обучения английского языка. Эти методы дают возможность создать проблемные межкультурные ситуации из реальной жизни. Учитывая тот факт, что не все студенты имеют возможность пройти стажировку по программе обмена студентами, данные методы ценны и эффективны для приобретения опыта и теоретических знаний. Описываемые методы могут быть успешно применены в обучении иностранным языкам в вузах Азербайджана.

S.R.İmanova

MODERN METHODS OF INTERCULTURAL COMPETENCE FORMING IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING (ELT) IN TERTIARY EDUCATION

Keywords: *intercultural competence, high schools, teaching English, role-playing, problematic situations*

The paper deals with the description of applied interactive modern technologies widespread in Europe for forming intercultural competence in tertiary education. These methods give an opportunity to create problematic intercultural situations taken from real life. Taking into account the fact that not all the students can take part in different students exchange programs, these approaches are very valuable and effective for gaining an experience and applying theoretical knowledge. Described methods can be successfully adopted in foreign languages teaching Azerbaijani tertiary education.

XX əsrin 90-cı illərinin əvvəllərindən başlayaraq müstəqil Azərbaycanda baş verən sosial-iqtisadi və siyasi islahatlar müxtəlif sahələrdə fəaliyyət göstərən insanların ünsiyyət dairəsinin genişlənməsinə, mədəniyyətlərarası dialoqlarda fəal iştirakına əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərmişdir. Ümumiyyətlə, müasir dünyada baş verən inteqrasiya prosesləri, dünya birliyinin siyasi, dini, etnik müxtəlifliyinə baxmayaraq mədəniyyətlərarası ünsiyyət xalqlar və cəmiyyətin inteqrasiyasının ən vacib amilinə çevrilmişdir. Bu şəraitdə gənc nəslin millətlərarası və dövlətlərarası əməkdaşlığın ən vacib mexanizmi olaraq mədəniyyətlərarası ünsiyyətə hazırlanması vəzifəsi aktuallaşır.

Gənclər münasibət normalarını, ünsiyyət tərzini sosial təcrübədə mənimsəyirlər. Münasibət davranışda reallaşır. Davranış əvvəlki nəsillərdən əxz olunmuş stereotiplərlə tənzimlənir, lakin müasir gənclərin ünsiyyət, münasibət, əməkdaşlıq sahəsində sosial təcrübəsi daha yeni və zəngindir. Çünki müasir gənclik qloballaşma şəraitində formalaşır. Bu isə öz növbəsində gənclərə yalnız milli mədəniyyətə deyil, həm də bəşər insanına xas olan yeni rollar icra etmək imkanları yaradır, lakin bu yeni rolda çıxış etmək üçün onlar ünsiyyət tərzinə, münasibətlərə və mühitlə kommunikativ əlaqələrə daha diqqətlə yanaşmalı olur.

Heç şübhəsiz ki, müasir gənclərdə istər "sosial təcrübənin genişlənməsi"ndə, istərsə də "sosial təsəvvürün zənginləşməsi"ndə təhsilin rolu əvəzsizdir. Dövrümüzün qloballaşma prosesi məhz bu gün müxtəlif dilli xalqları bir-birinə yaxınlaşdırır, onların bir-birinə təsirini daha da gücləndirir. Bu yalnız dilin lüğət tərkibində deyil, həm də digər sahələrdə özünü kəskin şəkildə göstərir. Müxtəlif mədəniyyətə sahib olan xalqların xarici dilləri öyrənərkən seçdikləri mövzu sahələri demək olar ki, eynidir. Mədəniyyətlərarası kommunikasiya müxtəlif millətlərin bir-birilə ünsiyyəti zamanı baş verir. Bu ünsiyyət zamanı müxtəlif situasiyalarda, xüsusilə miqrasiya prosesində insanların qarşısında bir çox

məsələlər meydana çıxır ki, buraya sözlərin mənası, xalqın milli-mənəvi dəyərləri, hansı vəziyyətdə sual vermək, yaranan kommunikasiyanı necə başlamaq və necə qurtarmaq və s. daxildir.

Dünya birliyinə inteqrasiya və açıq demokratik cəmiyyət quruculuğu prosesi Azərbaycan təhsil sistemi üçün yeni bir hədəf – müasir gəncin özünü yalnız müəyyən bir ölkədə yaşayan milli mədəniyyətin nümayəndəsi kimi deyil, həm də dünya vətəndaşı kimi qəbul etməsi ilə xarakterizə olunan müasir düşüncəli, özünün global proseslərdəki rolunu və məsuliyyətini dərk edən, öz doğma mədəniyyətini, tarixini xarici dillərdə layiqincə təmsil edən və özünü mədəniyyətlərarası dialoqun subyekti kimi qəbul edən bir nəslin yetişdirilməsi müəyyənləşdirilmişdir. Bu hədəfə yetişmək üçün isə əsas vasitə global ünsiyyət vasitəsi olan ingilis dilinin tədrisidir.

Öyrənilən dildə mədəniyyətin dərk olunması dil öyrənmədə kommunikativ metodun əsas prinsiplərindən biridir. Kommunikativ təlim probleminin araşdırılmasına həsr edilmiş tədqiqatlarda qeyd edilir ki, dil öyrənənlər dil və nitq vahidlərindən informasiya, fikir və ideya mübadiləsi məqsədilə istifadə edə bilmədiyi halda biliklərin mənimsənilməsi tamamilə mənasız və nəticəsi olmayan bir prosesə çevrilir.

Avropa Şurasının müasir əmək bazarı şəraitində uğurlu fəaliyyət göstərmək üçün vacib olan sərişələr arasına daxil etdiyi mədəniyyətlərarası səriştənin ali məktəb tələbələrində formalaşdırılması məsələsi əsasən xarici dillərin tədrisi prosesində həyata keçir.

Digər mədəniyyətlərin nümayəndələri ilə ünsiyyət qurarkən təkcə tələbələr deyil, eyni zamanda xarici dillərin tədrisi sahəsində fəaliyyət göstərən mütəxəssislərin də çətinliklərlə üzləşməsi xarici dillərin tədrisi prosesi ilə əlaqədar olaraq tədqiqatın nə dərəcədə mühüm olduğunu əks etdirir.

Rus alimləri Y.M.Vereşaqin, V.Q.Kastomarov qeyd edir: “Hətta eyni bir dildə danışan insanlar hər zaman bir-birini düzgün anlamır, bunun səbəbi çox zaman mədəniyyətlər arasındakı fərqdır” [2].

Digər mədəniyyət nümayəndələrinin davranışı əhəmiyyətli dərəcədə fərqli olduğuna görə müxtəlif mədəniyyət nümayəndələri ünsiyyət zamanı bir-birini anlamaqda çox böyük çətinliklərlə rastlaşırlar.

Mədəniyyətlərarası ünsiyyət iştirakçıları bir mədəniyyətin digərinə qarşı çıxmasına deyil, mədəniyyətlərarası anlaşma və dialoqa diqqət yetirirlər. “Mədəniyyətlərarası ünsiyyət”in mahiyyətinə belə yanaşılsa, tələbələrdə mədəniyyətlərarası səriştənin formalaşdırılması məqsədi ilə xarici dillərin tədrisi üçün hazırlıq prosesi bir tərəfdən bəşəri mədəniyyət və mədəni irs istiqamətində, sosial cəhətdən vacib submədəniyyətlərə məhəl qoymadan, etnikdən milli, milli səviyyədən qitə mədəniyyətlərinə qədər genişlənərək, digər tərəfdən isə mədəniyyətlər və sivilizasiyaların dialoqu kontekstində dilləri və mədəniyyətləri didaktik cəhətdən birgə öyrənərək həyata keçirilməlidir.

Durham Universitetinin professoru M.Bayramın mədəniyyətlərərası səriştəyə verdiyi tərifə nəzər salaq: “Mədəniyyətlərərası səriştə deyərəkən eyni dərəcədə həm digər mədəniyyətlərin nümayəndələri, həm də öz doğma mədəniyyətinin nümayəndələri ilə uğurla ünsiyyət qurmaq bacarığı başa düşülür” [6].

Qərb alimləri mədəniyyətlərərası səriştəyə praqmatik və eksperimental nöqteyi-nəzərdən, Rusiya və postsovet məkanının alimləri isə daha çox nəzəri və elmi cəhətdən yanaşırlar. Bunun nəticəsi olaraq Avropa ali məktəblərində nəzəri biliklərlə bərabər, mədəniyyətlərərası səriştənin praktik komponentləri də daxil olmaqla “mədəniyyətlərərası kommunikasiyanın nəzəriyyə və praktikası” fənni tədris olunur. Rusiyada bu fənn bəzi dil ixtisaslı universitetlərin tədris planlarına daxil edilsə də, məqsəd yalnız nəzəri əsasların tədrisidir.

Mədəniyyətlərərası təlimlər (Intercultural trainings) metodu ilk dəfə ABS-da keçən əsrin 60-cı illərində mühacirlər üçün nəzərə tutularaq yaranmışdır [10, s.159]. Avropada çox geniş yayılmış bu metodu alman tədqiqatçısı A.Tomas mədəniyyətlərərası səriştəni formalaşdırmaq, inkişaf etdirmək sahəsində olan bütün vasitələrin məcmusu adlandırır [10, s.160].

Tədrisin məzmunundan, məqsədindən asılı olaraq bu təlimləri mədəniyyətlərərası səriştənin nəzəri cəhətdən əsaslandırılmış konsepsiyalarının təcrübə baxımından tətbiq olunan müxtəlif növ çalışmaları toplusu, seminarlar, məşqlər kimi təyin etmək olar. Bu təlimlərin realistik, konkret həyatı situasiyalara yönəlmiş, tələbələrin fəal iştirakı ilə kompleks (yəni səriştənin bütün aspektlərini əhatə edərək) və sistemli şəkildə təşkil olunması nəzərdə tutulmalıdır.

Mədəniyyətlərərası təlimləri *ümummədəni və xüsusi mədəni* növlərə bölmək olar [5, s.13]. Ümummədəni təlimlər konkret bir mədəniyyət deyil, ümumilikdə mədəniyyət anlayışını əhatə edir, mədəni fərqlərə gətirib çıxaran davranış və hərəkətlərin səciyyəvi xüsusiyyətləridir. Xüsusi mədəni təlimlərdə isə konkret mədəniyyəti nəzərdə tutaraq onun haqqında geniş məlumatları, gələcəkdə bu mədəniyyətin nümayəndələri ilə qarşılıqlı əlaqə zamanı baş verə biləcək konfliktli situasiyaların qarşısını almaq üçün doğma mədəniyyət standartları ilə müqayisəli təhlil aparılır.

Təlimlərin hər iki növü öz növbəsində *informativ və interaktiv* yönümlü ola bilər [5, s.13]. İnformativ mədəniyyətlərərası təlimlərdə sözügedən səriştənin əsasən koqnitiv aspekti əhəmiyyət kəsb edir: məlumatlar mübadiləsi edilir və öyrənilir. Bu tip təlimlər əsasən seminar və ya vöşkşop (workshop) formatında aparılır. İkinci növ təlimlərdə təkcə məlumat əldə edilmir, həm də qarşılıqlı münasibət və əlaqələrə yer verilir. Bu zaman nəzəri bilikləri möhkəmləndirmək üçün interaktiv tapşırıqlar qrup şəklində yerinə yetirilir.

Ali məktəblərdə mədəniyyətlərərası səriştənin formalaşdırılması zamanı istifadə olunan metodlardan ən geniş yayılanı mədəniyyətlərərası səriştəyə dair tapşırıqların qrup şəklində tədris olunan xarici dildə yerinə yetirilməsi, rollu

oyunlar, imitasiya oyunları, mədəniyyətlərarası simulyasiya, mədəni assimilyator metodu, mədəni ziddiyyətlər metodu, Keys metodu, kritik insident (hadisələrin analizi) metodu, proyektlər metodu və nəhayət, bu gün üçün aktual olan distant təhsil texnologiyalarının istifadəsidir.

Tədris zamanı mədəniyyətlərarası təlimlər çərçivəsində tətbiq olunan metod və yanaşmalar belə təsnif olunur:

- **İnteraktiv metodun** məği tələbələrin bu və ya digər fəaliyyətləri yerinə yetirməsi zərurətidir. Bu metod tələbələrə mədəniyyətlərarası ünsiyyət zamanı mümkün ola biləcək situasiyaların gedişatına təsir edən doğma və digər mədəniyyətin davranış nümunələri ilə tanış olmaq və anlamağa imkan yaradır. Bu zaman gözlənilən problem və anlaşılmazlıqlar analiz edilir və onların qarşısını almaq üçün strategiyalar işlənib hazırlanır [5, s.57-76].

- **Distributiv və ya instruktiv** yanaşmada əsas aparıcı rolu məruzəçi (müəllim və ya tələbə) yerinə yetirir və biliklərə yiyələnmə prosesinin “vasitəçisi” rolunda çıxış edir [5, s.132].

- **Konstrastiv** metodda doğma mədəniyyət əsas faktor olaraq siyasi və sosial davranış normaları və ya mədəni standartların əsasında dili tədris olunan digər, xarici mədəniyyətlərlə müqayisə olunur [5, s.66].

- **Kolloborativ** yanaşma açıq, proyekt yönümlü tədris ssenariləri əsasında aparılır. Bura birgə mədəniyyətlərarası görüş və proyektlər çərçivəsində əməkdaşlıq daxildir [5, s.132-133].

Yuxarıda sadaladığımız hər bir metod özü mədəniyyətlərarası təlimlərin konkret növünə uyğun gələn bir neçə tapşırıqlar toplusundan ibarətdir. Məsələn, ümummədəni informativ təlimlərə daha çox ümummədəni assimilyatorların analizi metodu, mədəniyyətlərarası kommunikasiya və psixologiya nəzəriyyəsi üzrə seminarlar, tədrislə bağlı videolar, onların təhlili və ünsiyyət zamanı baş verə biləcək gözlənilməyən hadisələrin öyrənilməsi məqsədə uyğundur[5, s.14].

“Mədəniyyətlərarası səriştə və ya kommunikasiya” fənninin nəzəri əsaslarına yiyələndikdən sonra Avropa universitetlərində xarici dillərin tədrisi zamanı tələbələrin gələcək əmək fəaliyyətlərində digər mədəniyyətlərin nümayəndələri ilə ünsiyyət qurarkən qarşılaşa biləcəkləri situasiyalara hazırlıq məqsədi ilə qrup şəklində aparılan bəzi rollu oyun metodlarını təqdim edirik:

1. Rollu oyunlar (ing.role-playing) və ya mənaca ona yaxın olan “təqlid” və imitasiya oyunları mədəniyyətlərarası kommunikativ tədris sahəsində mövcud klassik metodlara aiddir. Ali məktəblərdə çox geniş yayılmış bu yanaşmada kontekstə uyğun aktual, spesifik mövzu və ya problem seçilməlidir. Fikirlərini ifadə etmək üçün şifahi nitq vərdişlərini inkişaf etdirmək imkanları əldə etmiş tələbələr həmçinin real həyatda baş verə biləcək situasiyalarda zəruri olan bütün keyfiyyətlər, vərdiş və bacarıqları inkişaf etdirirlər. Bu metoddan istifadə zamanı müəllim müşahidəçi qismində iştirak edərək tələbələrin formalaşan mədəniyyətlərarası səriştələrinin səviyyəsini qiymətləndirmək imkanı da əldə edir.

Tələbələr başqa bir millətin nümayəndəsi roluna girərək maksimum nüfuz etmək, o mədəniyyətin və dilin xüsusiyyətlərini bacarıqla çatdırmaq üçün ciddi hazırlaşmalı, kitablarda və mediada müstəqil olaraq materiallar axtarmalıdır. Rollu oyunda iştirak edərkən tələbə hər hansı bir obrazı canlandırır, öz təəssüratlarını üzə çıxarır, olduqca real hisslər və təcrübələr yaşayır. Tərəfdaşlar ilə birgə oyun zamanı onlara ünsiyyət qurmağı, başqalarının istək və fəaliyyətlərini nəzərə almağı, fikirlərini müdafiə etməyi, həmçinin birgə planlar hazırlamağı, başqasının fikrini qəbul etməyi öyrənirlər [9].

Rollu oyunların mənfi cəhətlərindən ən əsası adətən qurulmuş süni situasiyalarda tələbənin özünü təqdim olunan rola uyğunlaşdırma bilməməsi, tələbələrin hər biri üçün eyni şəraitin yaradılmaması, tədris zamanı təşkilində bəzi mövcud çətinliklər, qiymətləndirmənin etibarlı olmaması və başqalarıdır. Buna baxmayaraq rollu oyunlar xarici dil müəllimlərinin ən çox müraciət etdikləri metodlardandır. Rollu oyunlardan istifadə edərkən mədəniyyətlərərsə səriştənin mürəkkəb tərkibli məfhum olmasını nəzərə alaraq bütün aspektləri daxil etməyi tövsiyə etmirik. Burada təcrübəyə əsaslanaraq deyə bilərik ki, özünü daha çox bürüzə verən bir-iki komponent – empatiya və davranışın uyuşanlığı ilə kifayətlənmək olar.

Rollu oyunlara bənzər digər metod mədəniyyətlərərsə qarşılıqlı münasibətlərdə kritik situasiyaların təqlidi olan **“İmitasiya oyunları”** (ing.imitative role play) iştirakçılara real həyatda dəfələrlə rastlaşdıqları tipik hadisələr, yaxud da gələcək fəaliyyətlərinə uyğun uydurulmuş rollar verilir. Rola daxilolma prosesində hər bir iştirakçı rolun formal olmasına baxmayaraq qoyulan problemə öz şəxsi münasibətini bildirir və onun həlli yolunu təklif edir. Oyun iştirakçısının problemləli situasiyanı qavraması, nümayiş etdirdiyi davranış onun özünəməxsus fərdi xüsusiyyətlərini müəyyən edir. İştirakçılar mədəniyyətlərərsə ünsiyyət situasiyaları modellaşdırır. Müxtəlif mədəniyyətlərin nümayəndələri rolunda, onların dəyərlərinə, mədəniyyət normalarına, riayət edərək müəllim tərəfindən qarşıya qoyulan müəyyən tapşırıqları yerinə yetirirlər.

Bütün dünyada **“Bafə Bafə”** (ing. Bafa Bafa) və **“Albatros”** (Albatros) adlı mədəniyyətlərərsə imitasiya oyunları çox geniş istifadə olunur [7, s.375].

İmitasiya oyunlarından fərqli olaraq rollu oyunlarda hər bir iştirakçının davranışı artıq əvvəlcədən üzərinə düşdüyü rolla müəyyən edilir. Problemə münasibət, ümumi istiqamət artıq rolun xarakteri ilə müəyyən edilir. Mədəniyyətlərərsə kommunikasiya tədrisi metodikasında rollu oyunları iki tipə bölürlər: sadə rollu oyunlar: burada tələbələrdən bəziləri iştirak edir, digərləri isə situasiyanın gedişatını müşahidə edir; qrupun bütün üzvlərinin iştirak etdiyi oyunlar isə kompleks oyunlardır. Adətən rollu oyunlarda iki, tamamilə əks, fərqli mədəniyyətlərin nümayəndələrinin qarşılaşdığı situasiyalar nümayiş olunur. Ünsiyyət zamanı rollu oyunun məqsədlərinə uyğun olaraq iştirakçı öhdəsindən gəlməli olduğu problemlə, gözlənilməyən situasiya partnyoruyla qarşılaşır [3,

s.215].

Simulyasiya oyunu (ing.simulation role play) tələbələrdə yaradıcı təfəkkürü və qabiliyyətləri, nitq vərdişlərini inkişaf etdirən və real həyata maksimum dərəcədə uyğunlaşdırılan kontekstdə nəzəri bilikləri tətbiq etməyə imkan verir. Fransis Debizer simulyasiya oyunları yaşamaşına belə tərif vermişdir: “Simulyasiya oyun metodunun dillərin tədrisində tətbiqi hər hansı bir hadisənin, problemin analiz edilməsi, həlli yolunun araşdırılması və qərar qəbul edilməsi kimi problemləli situasiyaların təşkili və müxtəlif mədəniyyət nümayəndələri arasında ünsiyyətin təqlid edilməsidir” [8]. Bu oyunlarda əvvəlcədən mümkün olan problemləli məqamlarda kommunikanın reaksiyası və ümumiyyətlə, ünsiyyətin nəticəsini proqnozlaşdırmaqla suni şəkildə konkret situasiyalar yaradılır [1]. Simulyasiya oyunları daha mürəkkəb və geniş anlayışdır və onların tərkibinə hər zaman rollu oyun elementi daxildir. Bu texnologiyada real həyatı situasiyalar təqlid edilsə, rollu oyunlarda tələbələr müəyyən bir şəxsin rolunu ifa edirlər. Mədəniyyətlərarası ünsiyyət sadəcə mənə ötürülməsi deyil, bu, əməkdaşlıq, birgə yaradıcılıq, birgə inkişaf tələb edən bir yaradıcılıqdır [4, s.18].

Azərbaycanda mövcud ədəbiyyat, tədris materiallarının ali məktəblərin iş təcrübəsini təhlil edərək tələbələrdə cəmiyyətin müasir tələblərinə cavab verəcək mədəniyyətlərarası səriştənin formalaşdırılması prosesini uğurla aparmaq üçün məqalədə aydınlıq gətirdiyimiz metod və yanaşmaları ali məktəblərdə ingilis dilinin və ümumiyyətlə xarici dillərin tədrisində tətbiq etməyi tövsiyə edirik.

Fikrimizcə, təklif etdiyimiz təlim prinsipləri ingilis dilinin tədrisi prosesində mədəniyyətlərarası səriştənin formalaşması üçün didaktik və metodoloji baxımdan geniş imkanlar yaradacaq.

ƏDƏBİYYAT

1. *Валеев А.А., Кондратьева И.Г.* Методические проблемы обучения иностранному языку в контексте межкультурной коммуникации // Иностранные языки в современном мире: инфокоммуникационные технологии в контексте непрерывного языкового образования. Сб. материалов VII Международной научно-практической конференции, 2014, с.536-543
2. *Верецагин Е.М., Костомаров В.Г.* Язык и культура. М., 1990, 51 с.
3. *Полат Е.С.* Педагогические технологии дистанционного обучения: Учебное пособие для студентов высш. учеб. заведений. М: Издательский центр «Академия», 2008, 400 с.
4. *Сафонова В.В.* Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций. Воронеж: ИСТОКИ, 1996, 237 с.
5. *Bolten J.* Interkultureller Trainingsbedarf aus der Perspektive der Problemlösungen entsandter Führungskräfte / J. Bolten // Interkulturelles Lernen. Interkulturelles Training. Mering, 2006

6. *Byram M.* Teaching and learning Language and culture / Byram M., Morgan C. Clevedon: Multilingual Matters Ltd, 1994, 219 p.
7. *Pruegger V.J.* Cross cultural sensitivity training methods and assessment// International Journal of Intercultural Relations, 1994. №3, pp.369-387
8. *Raptanova I.N.* Simulation technology as an effective method of learning a foreign language. *Novoe slovo v nauke i praktike: gipotezy i aprobaciya rezul'tatov issledovanij*, No. 9, 2014, pp.31-36
9. <http://www.tipii.edu.az/az/article/336-oyunlarin-talimda-rolu>
10. <https://library.oapen.org/bitstream/id/b4cc2a3d-3fa5-4529-a2d0-424d0c46f6ae/1000245.pdf>

Redaksiyaya daxil olub 10.02.2021